

HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK OKTATÁSA IZRAELBEN

Szerző:

Dr. Pető Ildikó (PhD.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Első szerző e-mail címe:
peto.ildiko@ped.unideb.hu

Lektorok:

Vargáné Dr. Nagy Anikó (PhD.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Dr. Mező Katalin (PhD.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Pető Ildikó (2019): Halmozottan hátrányos helyzetűek oktatása Izraelben. <i>Különleges Bánásmód</i> , 5. (2). 31–40. DOI 10.18458/KB.2019.2.31
--

Absztrakt

Az Izrael társadalmi életében szerepet játszó háromféle vallás miatt nem csak a társadalma és a mindennapok nagyon összetettek, de az oktatási rendszere. A társadalom vallási, politikai, kulturális és gazdasági sokszínűsége erős lenyomatot hagyott az oktatáson, ezen belül a kisebbségi tanulók ellátásán is. Az írás témája az izraeli oktatással, azon belül is a leghátrányosabb helyzetben lévő csoport, a beduin tanulók ellátásának a múltja és a jelenlegi helyzete. Napjainkban a beduinok adják a Negev lakosságának a harmadát (210.000 fő), akik az elmúlt évtizedekben folyamatosan tértek át a félig nomád életformáról az állandó lakóhelyeken élésre. Kb. 90 ezren élnek ismeretlen falvakban és táborokban, ami már önmagában is komoly nehézségek elé állítja az izraeli oktatáspolitikát. Az írás áttekintést ad a beduinok társadalmon belüli helyzetének az elmúlt 60-70 évben tapasztalt változásáról, az első iskola beindításának a körülményeiről, a nem fogyatékos beduin tanulók iskolai eredményességéről, továbbtanulási lehetőségeikről és jellemzőiről. Az oktatási rendszer működésének a megértéséhez elengedhetetlen, hogy megismerjük a beduin iskolákban dolgozó pedagógusok képzését és munkába állásának a jellemzőit.

Kulcsszavak: kisebbségek, kisebbségi oktatás, tanárképzés, Izrael,

Diszciplína: neveléstudomány

Abstract

EDUCATION FOR MULTIPLE DISADVANTAGED STUDENTS IN ISRAEL

Because of the three religions are involved in the social life in Israel, not only the society and everyday life is very complex, but its educational system as well. Religious, political, cultural and economic diversity of society has left a strong impression on education, including the educational provision of minority students. The topic of the writing is the education in Israel, including the most disadvantaged group, the past of the Bedouin pupils and their current situation. Nowadays, Bedouins make up one third of the Negev population (210,000 people) who have been constantly turn from semi-nomadic lifestyles into living in the past decades. About 90,000 person live in unknown villages and camps, which in itself poses serious difficulties for Israeli education policy.

The article gives an overview of the changes in Bedouin's social situation in the past 60-70 years, the circumstances of the first school, the effectiveness of the Bedouin pupils, their opportunities for further

education and its characteristics. In order to understand the functioning of the education system, it is essential to know about the teacher training and the characteristics of the teachers who work in Bedouin schools.

Keywords: minorities, minority education, teacher training, Israel

Discipline: education science

Arabok Izraelben

Izrael kb. 1,7 millió lakosának kb. 25%-a nem zsidó, őket „arab állampolgároknak” nevezik, de valójában igen heterogén csoportról van szó. A muszlim arabok (kb. 1.000.000 fő) többsége szunnita. A csoport több mint fele az ország északi részében él, főleg kisebb városokban, falvakban. A keresztény arabok (115-120 ezer fő) között sok felekezeti képviselteti magát, a többségük a görög katolikus, görög ortodox és a római katolikus egyházhoz tartozik (főleg városokban pl. Názáretben, Shfar'am-ban és Haifában élnek). A drúzok (kb. 117 ezer) arabul beszélő csoport, külön kulturális, társadalmi és vallási egységet képeznek. A drúzok 22 faluban élnek Észak-Izraelben. A drúz vallás mások számára nem hozzáférhető, filozófiájuk egyik eleme a *taqiyya*, amely a vallás követőitől teljes lojalitást vár el az adott ország kormánya iránt. A cserkeszek (kb. 3.000 fő) szunnita muszlim vallásúak, annak ellenére, hogy nem arab származásúak, illetve nagyobb iszlám közösség kulturális hátterével sem rendelkeznek. Két északi faluban élnek, Saját etnikai identitásuk fenntartása mellett részt vesznek Izrael gazdasági és országos ügyeiben anélkül, hogy asszimilálnának a zsidó társadalomba vagy a muszlim közösségbe. A beduin arabok (legalább 200 ezer fő) muszlim vallásúak, hozzávetőleg harminc törzsbe csoportosulva a déli területeken élnek szétszórva.

Kik a beduinok?

A „beduin” kifejezés hagyományosan nomád sivataglakó, pásztorkodásból élő, kizárólag muszlim arabokból álló különféle csoportokat jelent.

2015-ben 210.000 beduin élt az izraeli Negev-sivatagban – a Negev-sivatag, más néven a *Negeb* (héberül: נגב „a Száraz”, a Bibliában a déli irányt is jelölte), Izrael déli részén terül el kb. 12 000 km²-

en, az ország összterületének közel 60%-át foglalja el, azonban a népességnek csak alig tíz százaléka él itt. A háromszög formájú terület legnagyobb városa Berseba (Beer-Sheva), kb. 190 000 lakossal. További városok Mitzpe Ramon, Eliat, Aqaba és Dimona. ([http:// wikipedia.org](http://wikipedia.org)). 60.000 fő Galileában és 10.000 fő Közép-Izraelben, ami a régió összlakosságának az egynegyedét jelenti. Világviszonylatban a negevi beduinok körében az egyik legmagasabb a természetes létszámnövekedés aránya, 2005-ben 5,5 százalékos, 2011-ben 3,6 százalékos volt, ami azt jelenti, hogy a népesség 15 évenként megduplázódik. Az *Israel Land Administration* úgy számol, hogy 2020-ra a Negevben a beduin populáció eléri a 300.000 főt (Rekness, 2014)

1948-at megelőzően a Negevben élő beduin népességet 65.000 - 90.000 főre becsülték (Falah, 1989; Maddrell, 1990), azonban a *War of Independence* ideje alatt és után (1948), a beduinok többsége a szomszédos arab országokba menekült, elsősorban Egyiptomba és Jordániába, illetve a Gázai-övezetbe. Az 1952-es népszámlálás idejére már csak 11 000 fő beduin maradt a Negevben (Falah, 1989). A Negev-sivatagban maradókat aztán elűzték a földjeikről, és a hadsereg uralkodott a területen (1948-1966 között), vagy az Észak-Negevben kijelölt „*restricted zones*”-ba (zárt területekre) kellett költözniük (Lustick, 1980; Falah, 1989; Berman, 1967).

Az 1960-as évek végétől Izrael kormánya elkezdte visszatelepíteni a beduin közösségeket a Negev hét olyan újonnan létrehozott városába (Rahat, Tel Sheva, Aro'er, Kuseifeh, Segev Shalom, Hura, és Lakia), hogy meghatározott helyekre, településekre koncentrálják a beduinokat, ahol azonban már nem tudtak földet művelni (Hazleton, 1980). A kormány a beduinokat letelepedésre akarta ösztönözni az infrastruktúra biztosításával

(folyóvíz, elektromosság, kövezett utak, tömegközlekedés, iskolák, orvosi ellátás, kórházak, telefon, stb.) és azzal, hogy megvonta vagy visszatartotta a települési szolgáltatásokat a spontán kialakuló településektől (Ben-David, 1991).

Az Abu Basma – Abu Basma Regional Council (Hebrew: מועצה אזורית אבו בסמה, *Moatza Ezerit Abu Basma*, Arabic: بسمة أبو إقليمي مجلس, *Majlis Iqlimi Abu Basma*) az Izraelben működő 48 régiós, területi vagy helyi tanács egyike. Az Abu Basma a negevi beduin faluk és városok irányítását, felügyeletét, így az oktatását is látja el 2004 januárja óta. (<http://abubasma.org.il>) – adatai szerint 1992 után a területen élő beduinoknak csak 45 százaléka élt a megtervezett és kijelölt településeken, a többség (55 százalék) továbbra is a spontán településeken („*unrecognized villages*”, „*el nem ismert falvak*” héberül: פזורה *bəzora*, arabul: شتات, *shatat*) élt.

Napjainkban a Negev beduin lakosai többnyire már nem nomád életformát folytatnak. Az elmúlt évtizedekben folyamatosan tértek át a félig nomád életformáról az állandó lakóhelyeken élésre. Mintegy 120.000 beduin már hivatalos településen, az említett hét nagyobb városban (a legnagyobb város Rahat, közel 80.000 lakossal) és 11 kisvárosban él. Kb. 90 ezren élnek ismeretlen falvakban és táborokban, ami már önmagában is komoly nehézségek elé állítja az izraeli kormányt.

Mintegy 160.000 hektárnak a tulajdonjoga, ahol a negevi beduinok élnek, még mindig vita tárgya. Ebből a területből 87.000 hektárt jelenleg beduin táborhelyek foglalnak el (el nem ismert falvak) és 73.000 hektárt legeltetésre használnak. Az utóbbi években több, sátrakból álló táborhely már tartósan beduin csoportok otthonává vált. A sátrakat, gyorsan szétszedhető konyhókat stabilabb épületek váltották fel, generátorokat szereltek be, hogy háztartási készüléket használhassanak, növényt is természetnek. De még ezekben az állandósuló *el nem ismert* falukban is az alapvető funkciók és feladatok, például az önkormányzati ügyintézés, folyóvíz, szennyvízcsatorna, elektromosellátás, egészségügyi ellátás, iskola, és kövezett utak, hiányoznak. A kormányzati ügynökségek azonban még napjainkban is igyekeznek megakadályozni a beduin táborhelyeknek a terjedését úgy, hogy átveszik a hatalmat azok felett a területek felett, amit a beduin csoportok elhagynak, lerombolják a törvénytelen építményeket, illetve földterületeket

ajánlanak fel a csoportoknak (Rekhess 2014).

1968 és 1990 között, Izrael kormánya hét teljesen új beduin település (Rahat, Tel Sheva, Aro'er, Kuseifeh, Segev Shalom, Hura, és Lafia) számára jelölt ki területet, majd épített fel a Negevben olyan volt katonai területeken, amelyeket az 1979-es, Egyiptommal kötött béke-megállapodás kijelölt. Azóta újabb településeket alapítottak, így hozzávetőleg a Negev teljes beduin populációjának már a fele a semmiből megteremtett, hivatalos falukban és városokban él. Az új települések azonban csak részben sikeresek, hiszen túlszűfoltak, alacsony színvonalúak a szolgáltatások, ráadásul megfosztotta a lakókat a hagyományos életmódjuktól is. A kormány letelepítő programja nem terjedt ki a munkaerőpiacra, hiányzott a gazdasági infrastruktúra és nem volt elég munkalehetőség (Ben-David, 1993; Lustick, 1980; Al-Haj, 1995; Rekhess, 2014).

Az izraeli beduinok közül a Negev-sivatagban élők a leghátrányosabb helyzetű népcsoport mind a jövedelem, a munkanélküliség, az oktatás és az infrastruktúra tekintetében. Az állandó beduin településeken a munkanélküliek aránya 20 százalék, ami a legmagasabb az országban (az országos átlag 2010-ben 8,1 százalék). A lakosok csak 30 százalékának van rendszeres jövedelme, 45 százalékuk alkalmi munkából él, körülbelül 80 százalékuk olyan munkát végez, ami miatt heti 5 napot otthonuktól távol, Közép-Izraelben tölt el (Ben-David, 1991; Rekhess, 2014).

A beduinok oktatásának múltja és jelene

A negevi beduinok társadalomtörténeti háttere és a történelmükben történt extrém változások jelentős hatással voltak a közösség nevelési szokásaira. Az iskolák alig fejlődtek a beduin területeken, mert az oktatási intézmények állandó jellegük miatt nem illeszkedtek a nomád vagy félnomád életmódhoz.

Az első iskolákat a nagyobb beduin törzsek számára indították be a *British Mandate* alatt (1921-1948) de valójában csak a gazdag *sheiks*-ek fiai részesülhettek formális oktatásban. Ezekben az iskolákon kívül, néhány „idősebb tanár” (*khuba'a*) foglalkozott még tanítással a Negevben, akik csak írás-olvasást tanítottak, másfajta ismeretekkel nem foglalkoztak, a *Qur'an* (*Korán*) volt a tankönyvük, és az oktatás pedig akkor fejeződött be, amikor a

könyv végére értek (Abu-Saad, 1991). A nehéz nomád vagy félnomád életkörülmények között a túlélés, és a túléléshez szükséges készségek megtanulása volt a legfontosabb, ezért az írni-olvasni tudás hosszú időn át egyáltalán nem volt szükséges a népcsoport és a családok számára. Mivel Izrael kormánya átalakította a Negev-sivatagban a beduinok életét, amivel lehetetlenné tette a hagyományos életmódjuk folytatását, a beduinok földnélküli kisebbséggé váltak egy „nyugati” típusú országban, így lassan a formális oktatás szükségessé és igényeltté vált a beduinok számára is.

A *Compulsory Education Law (1949)*, ami Izrael megalakulása után rövid időn belül lépett életbe, kinyilvánította minden gyermek számára a tanuláshoz való jogot, és lehetővé tette az ingyenes oktatást 6-13 éves kor között. Az állam feladata és kötelezettsége lett a szakemberek (státuszok és bérezésük) biztosítása, illetve a tantervek kidolgozása és kiadása. Azonban az izraeli iskolafenntartók nem tekintették a beduin közösségeket a társadalom szerves részének, folyamatosan elégtelen oktatási feltételeket teremtett a számukra (Swirski 1990).

A hivatalos közöny, az oktatásért felelősök, és maguk a beduin közösségek érdektelensége miatt, a Negevben a beduin oktatási rendszer jóval a *Compulsory Education Law* életbe lépése után is fejletlen maradt. A katonai kormány időszaka alatt a legtöbb beduin iskola csak négy évfolyamos volt és az átlagos létszám 40 fő volt (Abu-Saad 1995). 1956-ban például csak 350 beduin gyereket irattak be az iskolákba, miközben 20.000 fő volt az iskoláskorú népesség, de évvégére csak 220 tanuló kapott bizonyítványt (csak fiúk), ami azt jelenti, hogy 37 százalékuk a tanév elejéhez képest lemorzsolódott (Swirski 1990). A lányok beiratkozásának a kérdése különösen problematikus volt, mert a tradicionális beduin társadalom nem engedte meg a nőknek, hogy elhagyják a szélesebb családi környezetet, nem találkozhattak idegenekkel, más törzsből származó fiúkkal. Emiatt a legtöbb beduin szülő vonakodott attól, hogy beírassa a lány gyermekét is az iskolába, különösen, ha az iskola messze volt az otthonuktól.

A katonai kormány uralma alatt azoknak a fiataloknak, akik szerették volna középfokon is folytatni a tanulmányaikat, csak észak-izraeli arab

közösségek iskoláiban volt lehetőségük tanulni. Ahhoz azonban, hogy elhagyhassák lakókörzetüket, a katonai kormány engedélyére volt szükségük, de még akkor is, ha munkába, iskolába, vásárolni vagy éppen orvoshoz akartak menni (Mar'I, 1978; Rudge, 1988). A beduinok iskolalátogatása így aztán alacsony maradt, ami nem változott egészen 1966-ig, amikor a katonai kormányt és az utazási megszorításokat eltörölték. A katonai kormány megszűnése lehetővé tette, hogy a negevi beduinok a többi negevi csoporttal, valamint a „háromszögben” és az Észak-Izraelben élő arabokkal kapcsolatba léphessenek. Ez jelentős változás volt, kinyílt a világ a beduinok számára, hagyományaiktól idegen új dolgokat tapasztaltak, pl. annak következtében, hogy az északi területek arab oktatási rendszere fejlettebb és kidolgozottabb volt, mint délen. Ezzel párhuzamosan, mivel a negevi beduinok életére egyre jobban hatottak a zsidó élet és a gazdasági élet jellemzői, a haladó szellemű beduinok megértették a formális oktatás fontosságát (Abu-Saad, 1985).

Az 1967-es háború után a Negevben a beduinok helyreállították kapcsolataikat az ország nyugati részén és a Gázai-övezetben élő rokonaikkal és a törzs más csoportjaival, akiktől 1948 óta el voltak választva. Szembesültek azzal, hogy ezeken a területeken a rokonaik tanárként, ügyvédként, orvosként és más iskolázott szakemberként dolgoznak, míg ők maguk szinte nem jártak iskolába, népcsoportjuk nagy része írástudatlan maradt. Ráadásul találtak művelt beduin nőkkel is az újra felfedezett rokonaik között, miközben a tanult nők jelensége ismeretlen volt a Negevben, a saját közösségükön belül. Ráadásul a korábban egymástól elválasztott beduin csoportok tagjai között kötött házasságoknak köszönhetően az iskolázottabb arab törzsekből kvalifikáltabb nők kerültek a negevi népcsoportba. Ezek a változások aztán dinamikus elmozdulást eredményeztek a beduin közösségben, és a lányokat is ugyanúgy, mint a fiúkat, nagy számban iratták be az iskolába (Ben-David, 1990; Abu-Saad, 1991).

Ahogy nőtt az igény az oktatás iránt, a kormány egyre több iskolát indított és egyre több beduin gyerek részesülhetett az ingyenes oktatásban. A *Ministry of Education and Culture* az 1960-as évek végéig minden negevi beduin törzs számára indított alapfokú iskolát, és megalapította az első

középiskolát is 1969-ben. 1972-ben a *Free Compulsory Education Law* az oktatási rendszert kibővítette kilencedik és tizedik évfolyammal, ami már a 14-15 éves korosztályt is bevonta az oktatásba. Az 1970-es években a törvényi változás következményei és a megnövekedett igények miatt további két középiskolát engedélyezett a kormány a negevi részen. A fejlődés ellenére az oktatási rendszer továbbra sem kapta meg a kellő támogatást és figyelmet, ha figyelembe vesszük, hogy a cél a tradicionális beduin kisebbség egy új életformához szoktatása és az izraeli társadalomba való teljes integrációjának a siettetése (Reichel, Neumann és Abu-Saad, 1987).

Napjainkban a negevi beduin iskolák több olyan nehézséggel néznek szembe, ami miatt az oktatási szolgáltatások minősége nem vagy csak alig javul. Egyik legnagyobb probléma az, hogy az *el nem ismert törzsi településeken* hiányoznak a tárgyi feltételek, hiányosan és szegényesen vannak berendezve az iskolák, nincsenek eszközeik, alacsony a költségvetési keretük, és az épületek alkalmatlanok a tanításra, nincsenek audiovizuális eszközök, számítógépek, laboratóriumok, és sportfelszerelések (Education policy outlook – Israel. OECD 2016). Az *el nem ismert települések* közel felében (45%) 76.000 beduin él úgy, hogy az ország elektromos hálózatára nincsenek rácsatlakozva, valamint több iskola ideiglenesnek számít, előre gyártott szerkezetű, esetleg átmeneti vagy fém tetejű épületben működik. De előre gyártott elemekből készült tantermeket nem csak ideiglenes településeken levő iskolákban, hanem állandó településeken is találhatóak. Működnek olyan iskolák, ahol nincs folyóvíz, mosdó, ebédlő, tornaterem, sőt sportpálya sem, könyvtár, laboratórium, stb. Az előre gyártott elemes épületekben különösen fontos lenne a légkondicionálás a forró éghajlat miatt, de csak kevés iskola tanterme, tanári szobája, igazgatói irodája volt ilyenfel szerelve. Ám ezt a befektetést a kormányzat nem tekinti kifizetődőnek az *el nem ismert településeken*, valamint így is nyomást akar gyakorolni a lakosokra, hogy beköltözzenek a hivatalos, állandó településekre (<http://rcuv.wordpress.com/>).

Ezzel szemben a hivatalos, állandó beduin települések iskoláiban a feltételek sokkal jobbak voltak már a kezdetektől, pl. a modern épületekben mindenhol volt folyóvíz és elektromosellátás.

Bár a feltételek jobbak voltak, mint az ideiglenes településeken, de nem voltak hiánytalanok, hiányoztak pl. laboratóriumok és más oktatási eszközök, az iskolák többsége zsúfolt volt, mert a fejlesztés nem tartott lépést a népesség és beiratkozás növekedésével (Abu-Saad, 1991; Rahat Local Council Education Department 1993) egészen a kilencvenes évek második feléig. Azóta a hiányokat nagyrészt pótolták, a tárgyi feltételekkel, az iskolák épületeivel szemben alig fogalmazható meg kifogás.

A beduin általános iskolákban ugyanúgy, mint az arab rendszerben alacsony óraszámú a zsidósággal kapcsolatos ismereteknek (héberül: חינוך, Chinuch), a judaizmus tanainak, elveinek és a vallásos törvényeinek az oktatása. Az arab iskolákban 3. osztálytól kötelező héberül tanulni (A héber iskolákban csak 7. évfolyamon, azaz egy évet kötelező arabul tanulni, viszont gimnáziumban folytatható, akár érettségizni is lehet belőle.)

Az oktatáspolitikai az alap- és középfokhoz hasonlóan elhanyagolta a beduin fiatalok felsőoktatásban való továbbtanulásának a kérdéseit. 1982-ben a *Katsav Committee* javasolta a beduin származású fiatalok egyetemi tanulmányait ösztönző támogatási rendszer kidolgozását, azt követően, hogy az állam a zsidó fiatalokat veterán ösztöndíjjal segíti a sorkatonai szolgálat éveinek (lányoknak 2 év, fiúknak 3 év) a letöltése után. Ilyen támogatásra az arab diákok, beleértve a beduinokat is, nem jogosultak. A hadseregbe bevonuló beduin fiatalok – az állam megalakulása óta a beduinok önkéntesnek jelentkezhetnek az izraeli hadseregbe. Az IDF fenntart egy, csak beduinokból álló zászlóalj és egy felderítőezredet, amelyekben több száz beduin katona és tisztviselő szolgál. Az utóbbi években kevesebb beduin csatlakozott az IDF-hez fegyveres szolgálatra. 2004-ben 400 beduin jelentkezett katonai szolgálatra önkéntesként, míg 2007-ben 222 főre esett vissza annak ellenére, hogy a fiatalok családja járadékot kap, ami nagy segítség a beduin családok életében. Azért közkedvelt a katonai szolgálat, mert az álláshirdetésekből gyakran feltétel a letöltött katonai szolgálat, különösen, hogy már lehetőség van a polgári szolgálatra is – jellemzően aluliskoláztak, ami eleve kizárja azt, hogy a felsőoktatási tanulmányok során igénybe vehető veterán ösztöndíjban részesülhessenek, hiszen nincsenek továbbtanulási tevéik és esélyeik.

Tanárok a beduin iskolákban

A beduin oktatási rendszer fejlesztődését gátló tényező a személyi feltételek hiányossága volt. 1976-ig a tanárokat teljes mértékben az észak-izraeli arab közösségekből toborozták, mert a helyi beduin közösségekben nem voltak megfelelő végzettségű szakemberek. Még 1993-ban is a beduin oktatási rendszerben a pedagógusoknak csak 60 százaléka volt beduin származású, 40 százalékuk valahonnan máshonnan érkezett (Ministry of Education, Southern District 1993), 2010-ben ez az arány megfordult. Ugyan a beduinok közül továbbra sem került ki elegendő számú tanár, de északon túl sok volt az arab származású pedagógus. Hogy ezt a kettős problémát orvosolják, a *Ministry of Education és Culture* rendelete alapján a friss diplomás, pályakezdő pedagógus végzettségű araboknak kötelező volt néhány évet beduin iskolában eltölteni. Ez a módszer messze nem volt ideális, bár megoldotta átmenetileg az iskolai személyzet problémáját, de egyben nagy fluktuációt is jelentett, ami további problémákat okozott mind az iskola, mind a tanulók, mind a közösség számára. Ezen túl a beduin iskolába helyezett fiatalok kezdő tanárok voltak, akik miután több évnyi tapasztalatot szereztek, visszatértek a falukba északra, ahol már gyakorlott tanárnaként szolgálták a saját közösségüket. A helyzetet tovább bonyolította, hogy az arab pedagógusok nem beszélték a beduin csoport dialektusát, a gyerekek, szülők és a tanárok kölcsönösen nehezen értették egymást, miközben tanítás-tanulás történt, s bizalmi kapcsolatot kellett volna kialakítaniuk a családokkal.

A beduin iskolákban gyakori volt, hogy csak kevés pedagógus státuszban dolgozónak volt a középiskolainál magasabb iskolai végzettsége. A helyzetet tartósan és látványosan javította, hogy 1976-ban a Kaye Teachers' College-ban (Beer-Sheva) beindítottak egy beduinokkal kapcsolatos pedagógusképző programot. A Kaye beduin programja azonban évente csak 30-35 tanárt képzett, ami pedig nem volt összhangban a tanulósám növekedésével (Abu-Saad, 1995). A *Ministry of Education* még az 1992-es adatai szerint is a beduin iskolák pedagógusainak ötöde képesítés nélküli volt (Ministry of Education, Southern District 1992), kevés volt a női munkaerő, és azoknak a többsége sem volt beduin származású. A legtöbb

nő alacsonyabb osztályfokon tanított; míg az óvodapedagógusok közül mindenki nő volt, addig a magasabb osztályfokon csak elvétve találhattunk női pedagógust (<http://www.kaye.ac.il/>).

A helyzet kezelésére a kilencvenes évek második felében újabb programokat indított a Minisztérium, amelyek még ma is működnek. A beduin területekre, pl. Rahatba kihelyezett tagozatokon rövidített oktatási idővel képeznek pedagógusokat; alacsonyabb pontszámmal is bejuthatnak beduin származásúak a pedagógusképzésekbe; arab nyelvű képzést szerveztek; lehetővé tették, sőt támogatták, hogy Jordániában folytassanak arab nyelven pedagógiai tanulmányokat az izraeli arabok (<http://www.kaye.ac.il/>). Ez utóbbi annál is fontosabb, mert még a közelmúltban is csak kislétszámú és alacsony színvonalú volt pl. az izraeli arab nyelvű tanítóképzés. A programcsomag meg is hozta a várt eredményt, megszűnt az óvodákban és az iskolákban a szakképzetlenség. A probléma egyre inkább előtérbe kerülését mutatja az is, hogy 2008-2010 között a témában összefüggéseket kereső kutatás történt (Ruwaida, 2010). Például az egyik rahati iskolában 25 éve még a 30 fős tantestületből csak egy fő volt szakképzett tanár, addig ma mindenki rendelkezik pedagógus diplomával.

Szakemberhiányról csak az angol- és az arabtanárokkal kapcsolatban beszélnek, de ez általános probléma az országban (Agbaria, 2010, Blass, 2015, Blass és Shavit, 2017).

A hagyományos nemi szerepek szerint, amelyek már csak kevés helyen élnek a beduin csoportokban, a férfiak az otthonukon kívül dolgoznak és gondoskodnak a családjukról, amíg a nők otthon maradnak. Hagyományosan, a lányok a legnagyobb gazdasági értéket jelentik a beduin társadalomban, ami testet öltött a háztartáshoz való közvetlen hozzájárulásukban és különösen az állattenyésztésben. Ezért a beduin gazdaságon végigsöpörő változások ellenére is, sok család nem támogatta és biztatta a lányait, hogy minél tovább tanuljanak. Még a közelmúltban is élt az az aggodás, ami a nők javuló társadalmi státuszával volt kapcsolatban, hiszen a jó és sikeres példák ellenére is az oktatásról úgy vélték, hogy a beduin társadalom patriarchális szerkezetét fenyegeti. Egy másik tényező, ami segített megmagyarázni a beduin nők alulreprezentáltságát a pedagógusok

között is, hogy a fiatal korban kötött házasságban a háztartáson kívül végzett munka tiltott volt a férjzett nőknek. Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy vannak szülők, akik rettegtek a nyugati kultúrát képviselő izraeli társadalomnak a lányokra gyakorolt ártalmas hatásától. Az a jelenség pedig több más társadalomból és kulturából is ismert, hogy a szegény, rossz társadalmi-gazdasági státuszú családok inkább a fiúk iskoláztatását támogatják szemben a lányokéval (Abu-Saad, 2003; Shaviv, Binstein, Stone és Fudem, 2013). Mar'i arra figyelmeztetett még 1978-ban, hogy azok az értékek és hagyományok, amelyek a nőket alsóbbrendűvé teszik, a kevés női tanárt is kulturálisan ellentmondásos helyzetbe hozta.

A szakmailag jól képzett helyi, és a beduin női tanárok hiánya a beduin oktatási rendszer két legfontosabb dilemmája és problémája (Mar'I, 1978) volt. A beduin iskolák felügyeletével kezdetben csak két általános felügyelőt bíztak meg, akik közül csak egyikőjük (északi) arab származású, de ő is csak félállású volt. Ez a két hivatalnok igazgatott mindent, ami a beduin iskolákkal volt kapcsolatos a déli területeken (*Southern District*-ben). De általában is igaz volt, hogy a hiányoztak azok a beduin szakértők a *Ministry of Education and Culture* munkatársai közül, akik a (oktatás)politikai, tantervi, és humán menedzsmenttel kapcsolatos döntésekben vettek részt (Abu-Saad, 1991). Amikor az *Arab Education Department*-t 1984-ben feloszlatták, nem történtek erőfeszítések arra, hogy integrálják az arab iskolákat a *Ministry of Education* megfelelő kerületi irodáiba. Bár a beduin oktatási rendszer hivatalosan a *Southern Districtnek* a része volt, de nem kapta meg arányosan a támogatást, sőt a beduin iskolákat látogató, a különböző képzési területekért (matematika, természettudományok, nyelvek, testnevelés, stb.) felelős tanfelügyelők jellemzően zsidó származásúak voltak (Abu-Saad, 1995; Abu-Saad, 2003; Blass és Shavit, 2017).

Az utóbbi évek gyors változásának eredményeként a lányok és a nők értékének fogalma új tartalmat kapott. Egy nő értékét már a házasodni akaró férfiak újfajta gondolkodása határozza meg: egy nő annál „értékesebb”, ha van jogosítvány, keresőképes szakmája, sőt minél magasabb iskolai végzettsége, hiszen a munkát vállaló nő hozzájárulhat a család jólétéhez, anyagi biztonságához (Abu-

Saad, 1995; Abu-Saad, 2003; Blass és Shavit, 2017).

Az elmúlt 30 év alatt a Mar'i által vázolt kép, és a szakértők összetétele teljes mértékben megváltozott. Például a Rahatban működő 80 óvoda mindegyikében diplomás női óvodapedagógusok dolgoznak, a szakmai munkát pedig négy önálló óvodai főfelügyelő irányítja. Néhány éve négy alapfokú iskola élén női igazgató áll, igaz, az első napokban az irodájukba, a tiltakozás miatt, csak katonai segítséggel juthattak be (Abu-Saad, 2003; Blass és Shavit, 2017; Education policy outlook – Israel. OECD 2016)

A beduin iskolarendszer pedagógusai a nevelés során konfliktushelyzettel küzdenek: az iskolák megpróbálnak nyugati értékeket, változásokat, életmódot közvetíteni és meghonosítani egy hagyományos társadalomban, amelyek ellentétben állnak a törzsi kohézió értékeivel. Amíg a család a hagyományos fogalmakat hangsúlyozza, az iskolák a tanulóiknak másfajta és néha a család hagyományainak ellentmondó normákat közvetít. Az értékkülönbségek, az eltérő hagyományok, az oktatáshoz és a nyugati típusú tudáshoz való viszony miatt a beduin gyerekek tanulmányi eredményei gyengék, ami mint egy ördögi kör, tovább rontja a motiváltságukat, aminek következménye a lemorzsolódás.

A beduin iskolákban magas a lemorzsolódók aránya, mindkét nem esetében a tanulóknak valamivel több, mint a fele hagyja el az iskolát a nyolcadik és a tizenkettedik osztály között, ami drámaian magas arány. A teljes 12 évfolyamos képzési időt tekintve a lányok lemorzsolódási aránya a 12 évfolyam alatt a fiúkhöz és más közösségekhez hasonlítva nagyon magas, 60 százalék, ami néhány portál szerint csak 30 százalék közeli (Bedouin Education Conference, "The Change is Made Together" Held by Teach First Israel, 2018. január). A lányok idő előtti iskolaelhagyásának enyhítése és megelőzése azért is megalapozott elvárás, mert a lányok tanulmányi eredménye egészen a kilépésig sokkal jobb. A beduin lányok nevelésének hagyományait, a szülők aggodalmait is figyelembe véve Abu-Rabia-Queder - fiatal, az első, tudományos fokozatot elért beduin nő (2006) javasolta, hogy beduin lányiskolákat kellene szervezni főleg a középiskolás korosztálynak. A kormány azonban nem támogatja az elképzelést,

nem engedélyezi a beduinok számára, miközben a zsidó származású fiatalok tanulhatnak nem kooeducált iskolákban is (Shaviv, Binstein, Stone és Fudem 2013).

A lemorzsolódás magas arányai a fiúk esetében is valójában magasabbak, mert csak az állandó, hivatalosan elfogadott települések iskoláinak az adatait tartják számon. Az adatok csak látszólag jelentik a lemorzsolódás, mert valójában azokat is idesorolják a statisztikákban, akik a középiskolát északon folytatják, vagy magániskolában tanulnak tovább, esetleg szakmát tanulnak (<http://rcuv.wordpress.com/>; www.kav-lhinuch.co.il; www.knesset.gov.il; Abu-Rabia-Queder, 2006).

A végzős osztályba beiratkozott diákoknak az aránya, az arabok között alacsonyabb, mint a zsidók között, és minden esetben a legalacsonyabb a beduinok között. A valóság még rosszabb, ha azt is hozzá tesszük, hogy a beiratkozott fiataloknak csak egy része jelentkezik végül az érettségi vizsgára, s közülük is többüknek nem sikerül megszerezni az érettségit. A sikertelen vizsgák miatt az igazgatók erős nyomás alatt vannak, s hogy a képet javítsák, csak azokat a tanulókat tartják számon, akik végül le is vizsgáztak, ami jelzi az intézményvezetőknek azt a szándékát is, hogy az iskolájukról kedvezőbb képet fessenek, ezáltal növeljék annak a presztízsét. De a *Ministry of Education* is ráerősít erre a „szépítő gondolkodásra” azzal, hogy megengedi az iskoláknak, hogy eldöntsék, ki jelentkezhet vizsgára, és mindezt a szülő hozzájárulása nélkül tehetik. Az ország állami középiskoláira általában jellemző „szépítésre” lehetőséget ad az izraeli érettségi rendszer, illetve hogy a felsőoktatásba való bekerüléshez nincs szükségük érettségire. A fiatalok megkezdhetik a tanulmányaikat a főiskolákon és az egyetemeken, de az első éven olyan kurzusokat kell felvenniük, hogy leérettségizzenek, mert a továbbhaladásnak ez a feltétel (Shaviv, Binstein, Stone és Fudem 2013; Abu-Saad, 2003).

A negevi beduin iskolákban dolgozó tanároknak legalább 60 százaléka mára már a Negevből származik, de 40 százalékuk továbbra is északról vagy Közép-Izraelből érkezik néhány évre, és a nem helybeli tanárok többsége jobban képzett a helyi tanároknál. A helyi tanárok többsége, kb. kétharmada általános iskolákban dolgozik, és csak

jóval kevesebben tanítanak valamilyen középfokú iskolában. Az a tény, hogy a tanárok fele nem helyi lakos, különböző problémákat indikál, pl. a tanári karok magas fluktuációját, vagy azt, hogy emiatt nem tudnak a diákokkal és az adott beduin közösséggel azonosulni és beilleszkedni. Az iskolába érkezésükkor idegenek, gondot okoz, hogy nincs kapcsolatuk a helyi lakosokkal, és nem ismerik a beduin szokásokat, amit, és a fiatlaságukból, tapasztalatlanságukból fakadó bizonytalanságukat úgy kompenzálják, hogy gyakran leereszkedően viselkednek a szülőkkel; a diákokkal szemben pedig alacsony elvárásokat, követelményeket állítanak. A kapcsolat a tanárok és a helyi közösség között az idő előrehaladtával sem javul, hiszen a leereszkedő viselkedés miatt a helyiek sem keresik a társaságukat, a tanárok pedig arra várnak, hogy visszamehessenek saját közösségükbe. A távolról érkezett tanárok harmadának semmilyen kapcsolata nincs a tanulók szüleivel, és minden második tanár azt állítja, hogy még személyes beszélgetéseket sem folytatott a szülőkkel a gyerekeik előmeneteléről (Salman, 1996; <http://rcuv.wordpress.com/>).

Zárógondolatok

A beduinok Izraelben kisebbségek egy kisebbségen belül, gyerekeik kulturális háttere más, mint azoknak az izraeli zsidó vagy izraeli arab családoknak, akik az ország északi és központi részeiben élnek. Izrael rendkívül sajátos története, történeleme, és az ebből fakadó belpolitikája, kisebbségi- és oktatáspolitikája intenzív változáson ment és megy át napjainkban is az állam megalakulása óta. Ebbe a változásba csak későn kapcsolódott be a beduin társadalom, de a lemaradásukat maga az állam is csak „utolsó” lépésben kezdte el a kormány orvosolni. Napjainkban azonban állandó a változás, amely változás nem csak az oktatás területén figyelhető meg, hanem a beduin közösségek hagyományaira, életmódjára is. A közel jövő feladata, hogy megtalálja az egyensúlyt a változás szükségessége és a hagyományok megtartó erejének szemelött tartása között.

Irodalom

- Abu-Rabia-Queder, S. (2006): Between tradition and modernization: understanding the problem of Bedouin female dropout, *British Journal of Sociology of Education*, 27 (1) 3-17.
- Abu-Saad, I. (2003): Israeli 'Development' and Education Policies and their Impact on the Negev Bedouin. *Holy Land Studies* 2(1), 5-32, DOI: 10.3366/hls.2003.0008
- Abu-Saad, I. (1995): Bedouin Arab Education in the Context of Radical Social Change: What is the Future? *Compare*, 25. 149-160.
- Abu-Saad, I. (1991): Towards and Understanding of Minority Education in Israel: The Case of the Bedouin Arabs of the Negev, *Comparative Education*, 27, 23 5-242.
- Abu-Saad, I. (1985): *Correlation of Organizational Climate and Teacher Satisfaction with Work in the Bedouin Sector in the Negev*, Master's dissertation
- Agbaria, A. K. (2010): Arab Teacher Training in Israel: Overview and Policy Recommendations. Dirasat – The Arab Center for Law and Policy, The Follow-Up Committee on Arab Education, Nazareth, http://www.dirasat-aclp.org/files/Ayman_English_Last2-2011.pdf Letöltve: 2018.11.03.
- Al-Haj, M. (1995): *The Arab Teacher in Israel. Status, Questions, and Expectations*. Haifa, Center for Education Research, University of Haifa (héber nyelven)
- Bedouin Education Conference, "The Change is Made Together"* Held by Teach First Israel. 2018.január 15., <http://iataskforce.org/activities/view/711> Letöltve: 2018.02.02.
- Ben-David, J. (1993): *Sedentarization of Bedouin in the Negev: Policy and Reality, 1967-1992*, Jerusalem, Ministry of Construction and Housing and the Jerusalem Institute for Israel Studies (héber nyelven).
- Ben-David, J. (1991): *Condition of the Negev Bedouin*, Jerusalem, Jerusalem Institute for Israel Studies (héber nyelven).
- Ben-David, J. (1990): 1988 Elections: The Negev Bedouin, *Israeli Studies*, 3, 26-32.
- Berman, M. (1967): Social Change Among the Beersheba Bedouin, *Human Organization*, 26, 69-76.
- Blass, N. (2015): Arab Israeli Teachers Working in Jewish Schools and Jewish Teachers Working in Arab Israeli Schools. *Policy Research. Március* http://taubcenter.org.il/wp-content/files_mf/arabisraeliteachersworkinginjewishschools.pdf Letöltve: 2018.11.03.
- Blass, N., Shavit, Y. (2017): Israel's Education System in Recent Years: An Overview. *Policy Research*, December, Jeruzsálem, http://taubcenter.org.il/wp-content/files_mf/educationinrecentyears99.pdf Letöltve: 2018.11.03. Education policy outlook – Israel. OECD 2016, <http://www.oecd.org/education/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Israel.pdf>, Letöltve: 2017.03.09.
- Falah, G. (1985): How Israel Controls the Bedouin in Israel, *Journal of Palestine Studies*, 14, 35-51.
- Hazleton, L. (1980): Forgotten Israelis *New York of Review*, May 29.
- Lustick, I. (1980): *Arabs in the Jewish State: Israel's Control of a National Minority*, Austin, Texas, University of Texas.
- Maddrell, P. (1990): *The Bedouin of the Negev*. Minority Rights Group Report No. 81.
- Mar'i, S. K. (1978): *Arab Education in Israel*, New York, Syracuse University Press
- Ministry of Education and Culture, *Southern District, 1993*, dokumentum (héber nyelven).
- Rahat Local Council, Education Department (1993): *Miscellaneous documents* (héber nyelven).
- Reichel, A., Neumann, Y., Abu-Saad, I. (1987): Organizational Climate and Work Satisfaction of Male and Female Teachers in Bedouin Elementary Schools *Israeli Social Research*, 4, 34-48.
- Rekheess, E. (2014): *Fact Sheet. Demographics, Socio-Economic Status and Politics*. Inter-Agency Task Force on Israeli Arab Issues, iataskforce.org, <http://iataskforce.org/sites/default/files/resource/resource-250.pdf>, letöltve: 2016. 10.31.
- Ruwaida Abu Rass (2010): The new teacher induction programme in Bedouin schools in the Negev, Israel. *Journal of Education for Teaching*, 36. 1. (február) 35 – 55
- Shaviv, M., Binstein, N., Stone, A., Fudem, O. (2013): *Pluralism and Equal Opportunity in Higher Education Expanding Access for Arabs, Druze and Circassians in Israel*. Committee of the Council for Higher Education, www.che.org.il, <https://che.org.il/wp-content/uploads/2013/03/Pluralism-and-equal-opportunities-in-higher-education->

Introduction-Only_FINAL.pdf, Letöltve: %20bedouin%20schools%20in%20the%20negev.pdf Letöltve: 2015. 11.09.
2018.11.03.

Salman al-Bador; Salim Abu-Rubiyya; Fawzan al-Athauna (1996): *Survey of bedouin schools in the Negev*.
<http://www.adva.org/uploaded/survey%20of>

Swirski, S. (1990): *Education in Israel: Schooling for Inequality* Tel Aviv Breirot Publishing (héber nyelven)
<http://abubasma.org.il>